

ІННОВАЦІЙНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ: ТЕОРІЯ, ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ

*С.В. Зеленський, канд. екон. наук, доц.,
В.С. Зеленський, Українська академія банківської справи*

За роки незалежності Україна пройшла складний шлях переходу до ринкової економіки від повністю залежного союзного центру господарювання (в т.ч. і науково-технічного розвитку) до самостійного вирішення всього комплексу фінансово-економічних, науково-виробничих та соціально-політичних питань.

На цьому шляху становлення і розвитку основних засад ринкової економіки можна виділити такі важливі події, які впливають на перспективи впровадження інноваційної моделі розвитку економіки України:

- широкомасштабне, глибоке реформування відносин власності;
- проведення цільової реструктуризації монопольних науково-виробничих об'єднань вітчизняної економіки;
- створення умов для розвитку підприємництва;
- інституціональні перетворення;
- впровадження в економічний простір держави окремих елементів маркетингового комплексу [2].

В останні роки на фоні падіння ВВП на початку реформ (ВВП скоротилося із 157,9 млрд. дол. США (1990 р.) до 30 млрд. дол. США (1999 р.), тобто на 74 %) досягнуті деякі позитивні зрушення окремих макроекономічних показників (табл. 1). Як бачимо, спостерігається припинення падіння ВВП і виробництва та перехід до повільного їх зростання.

Проте очікуваних результатів отримати не вдалося і можна робити висновок щодо помилковості прийнятої на старті моделі ринкової трансформації [1], яка не враховувала світового досвіду опанування інноваційного шляху розвитку економіки (суспільства), її постіндустріальної спрямованості.

Для аналізу стану інноваційної діяльності в Україні та визначення перспектив її розвитку назвемо основні закономірності, положення та висновки теорії інновацій [2] які, на нашу думку, не використовуються у вітчизняній економіці, що стримує можливість входження України в новітній економічний простір світу.

Інноваційна теорія була започаткована на початку минулого століття вченими провідних країн світу – Й. Шумпетером, Зомбартом, Твісом та іншими і наприкінці століття набула такого впливу, що стала базовою, а застосування її – ознака розвинутих країн.

Таблиця 1

Макроекономічні показники України у 2000-2003 рр.

Показник	2000 р., звітні дані	2001 р., звітні дані	2002 р., прогноз	2002 р., звітні дані
ВВП номінальний, млрд. грн.	173,0	204,2	246,7	220,6

ВВП реальний, темп зростання, %	5,8	9,2	6,0	4,6
Обсяг продукції промисловості, % до попереднього року	13,2	14,2	7,0	7,0
Обсяг валової продукції сільського господарства, % до попереднього року	9,8	10,2	3,8	1,9
Фінансові результати підприємств, млрд. грн.	13,9	18,7	51,3	13,0
Обсяг інвестицій в основний капітал за рахунок усіх джерел фінансування, млрд. грн.	14,4	32,6	29,0	35,4

Виділимо п'ять ключових тверджень теоретиків інноваційного розвитку і на їх фоні покажемо фактичне положення справ у реальному секторі економіки України:

1. Інновацією може кваліфікуватися будь-яке впровадження, в результаті якого отримується ефект, в більшості випадків – прибуток. На сучасному етапі розвитку інноваційної діяльності доцільно говорити винятково про отримання надприбутку. Впроваджені у вітчизняну економіку проекти, які віднесені до інноваційних, як правило, безприбуткові і це зрозуміло, тому що норма прибутковості не закладена у визначення “поняття інновації”, яке наведене в Законі України “Про інноваційну діяльність в Україні” [1].
2. Наступна норма, яка передбачає обов'язкове збереження влади підприємця-новатора над випуском на ринок технічної новинки, дає відповідь на запитання: “Чому іноземні інноватори виключають можливість участі українських підприємців в їх інноваційних проектах?” Вони залишають нашим підприємцям лише можливість просування своїх інноваційних рішень на вітчизняний ринок, що також передбачено класичною теорією інноваційного розвитку.
3. Засновник теорії інновацій Й. Шумпетер визначив основні типи інноваційної діяльності: виробництво нового продукту чи продукту з якісно новими властивостями, впровадження нового, ще невідомого в даній галузі методу виробництва, освоєння нового ринку збуту, отримання нового джерела сировини або напівфабрикатів, проведення реорганізації для створення і підтримання монополії з одночасним підризом її у конкурентів, нова система управління.

Наведені ствердження Й. Шумпетера дають змогу пояснити активні дії західних інноваторів щодо освоєння нових продуктів, новітніх технологій, використання економічного та природного потенціалу України як джерела сировини та виробництва напівфабрикатів. Чимало витрачається ними зусиль і на проведення реструктуризації великих науково-виробничих об'єднань у процесі приватизації на декілька невеликих підприємств, що значно знижує їх конкурентоспроможність на світовому ринку інновацій (наприклад, реструктуризація Сумського науково-виробничого об'єднання “Насосеноргомаш”, “Електрон”, Шосткінського “Свема” та інших, які втратили позиції на світовому ринку).

4. Автори неокласичної теорії інновацій розділяють інновації на базові, покращуючі, уявні та визначають участь держави в здійсненні проектів

нововведень (з метою компенсації ризиків), використання як економічного інструментарію державного регулювання. При цьому неокласики наголошують на двох ефектах інновацій.

Перший – підприємець розраховує на додатковий прибуток і тому здійснює капіталовкладення.

Другий – розповсюдження нових технологічних рішень негативно впливає на подальші підприємницькі ініціативи цього регіону і, відповідно, – на приплив інвестицій.

Аналізуючи дослідження неокласичної теорії інновацій, важливо звернути увагу на наступне: необхідно вчасно розпізнавати і вилучати із системи державного фінансування уявні інновації, які лише затягують час і не сприяють покращенню ситуації – це перше. І друге – на просування іноземних інновацій на нашу територію необхідно відповідати просуванням вітчизняних інновацій на територію іноземного партнера для того, щоб урівноважити інвестиційні потоки в інноваційну сферу. В іншому випадку інвестиційна активність затухатиме, що ми і спостерігаємо в нашій економіці, а інноваційна ініціатива буде пригнічуватися, що також є фактом.

5. Теорія прискорення П. Друкера наголошує на тому, що економічне зростання може бути викликане зростанням підприємницької активності за умови, що підприємництво розвиватиметься як таке, що спирається на цілеспрямовану інноваційну діяльність. Якщо ж тепер говорити про підтримку та розвиток підприємництва, то це повинно означати підтримку інноваційного його сектора, а не підприємництва, яке просуває “чужі” інновації на український ринок або спеціалізується на поставках сировинних та природних ресурсів за кордон.

Неприємною ознакою співробітництва вітчизняних інноваторів із західними інвесторами є також поглинання вітчизняних інноваційних структур закордонними монополістами, що не дає змогу перетворення малих інноваційних підприємств на лідерів відповідного сектора ринку. При цьому подібні інвестиції представляються як позитив розвитку того чи іншого регіону.

Як результат такої необачливої інноваційної політики – українська економічна динаміка не набула сучасної постіндустріальної спрямованості, що мало стати стрижнем трансформаційного процесу. Ми фактично почали рухатися у зворотному напрямку – демонтажу відповідного потенціалу розвитку, до запровадження стандартів країн, що нині спеціалізуються на обслуговуванні потреб постіндустріального центру.

Список літератури

1. Закон України “Про інноваційну діяльність” // Відомості Верховної Ради. – 2002. – № 36.
2. Геєць В.М. Нестабільність та економічне зростання. – К.: Ін-т екон. прогнозуван., 2000. – 344 с.
3. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 роки. Послання Президента України. www.rada.kiev.ua.

Зеленський С.В. Інноваційна модель розвитку економіки України: теорія, проблеми, перспективи / С.В. Зеленський, В.С. Зеленський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2004. - Т. 10. - С. 51-54.